

Capitolul I

Conceptul de metodologie juridică

Dreptul, în general, este rezultatul evoluției societății în cele câteva mii de ani de când a apărut. Așa se face că astăzi dreptul lucrează cu instituții și concepte, cu definiții și principii statornicite de-a lungul timpului. Juriștii, la rândul lor, folosesc un limbaj aparte, prin care descifrează și „traduc” legile destinate tuturor, limbaj transmis din generație în generație și îmbogățit continuu cu noi și noi valențe.

De aceea, la început de carieră juridică, studenții se confruntă inevitabil cu o serie întregă de dificultăți pe care trebuie să le soluționeze destul de rapid. În încercarea lor de a găsi deodată o rezolvare magică pentru toate aceste probleme, există tendința de a face apel la diversele tehnici și metode „brevetate”, sugerate de studenții din anii mai mari. Metoda, chiar dacă nu fundamental greșită, se poate dovedi uneori derutantă¹. Pentru clarificarea acestor probleme, metodologia juridică vine să îndrepte pașii celor care doresc să descifreze tainele dreptului și să îi familiarizeze cu unele rigori juridice.

Introducerea unui curs de metodologie juridică pentru studenții anului I ai facultăților de drept reprezintă rezultatul cristalizării pe parcursul timpului a unor constante relevate în noianul întrebărilor puse de studenți la fiecare început de an universitar și dorește să aducă răspunsurile necesare și adecvate. În mod special, scopul cursului este acela de a familiariza stu-

¹ E.S. Tănăsescu, *Șt. Deaconu*, *Drept constituțional și instituții politice*. Caiet de seminarii, ed. a 2-a, Ed. All Beck, București, 2002, p. V.

denții anului întâi cu exigențele universitare și de a le deschide calea înțelegerii dreptului și a rigorilor sale științifice.

Ca orice profesiune, și cea de jurist necesită o pregătire temeinică, dar și o înțelegere aprofundată a unor principii și mecanisme ce se răsfrâng asupra meseriei respective. Sunt multe lucruri teoretice pe care studenții în științe juridice le studiază, fără însă a învăța modalitatea practică de aplicare a lor. Orice student învață teorii și principii de drept, însă nu cunoaște modul de interpretare a unui text juridic, modul de redactare a unui referat științific, de elaborare a unei lucrări științifice de an, de întocmire a unui CV sau de căutare a lucrărilor de bibliografie pentru întocmirea unei lucrări.

Metodologia juridică vine să acopere această latură practică, atât de necesară pentru studenți, mai ales la începutul studiilor universitare, când se confruntă cu o serie de dificultăți legate de formarea lor ca viitori juriști.

În ceea ce privește definirea conceptului de „**metodologie juridică**”, problema aceasta a apărut odată cu apariția și dezvoltarea unei noi discipline juridice, cea a metodologiei.

Pe la jumătatea secolului trecut, unul dintre juriștii români de seamă, Mircea Manolescu, propunea, în cadrul secției juridice a Institutului de Științe Sociale al României, ideea de a se cerceta problema metodologiei juridice¹. În acest sens, în iunie 1943 el a prezentat o comunicare științifică având ca temă problema metodologie juridice, văzută ca disciplină autonomă.

Cuvântul **metodă** vine de la grecescul „*methodos*”, care înseamnă cale, drum, dar și mod de expunere. Preocuparea

¹ A se vedea *M. Manolescu, Teme pentru o metodologie juridică privită ca disciplină autonomă, Fundația Regele Mihai I, București, 1946.*

pentru perfecționarea metodei a dus la apariția științei despre metodă – metodologia.

Profesorul Nicolae Popa definește metodologia drept sistemul celor mai generale principii de investigație, deduse din sistemul celor mai generale legi obiective¹. Metoda privește fie un anumit principiu metodologic (metoda particulară), fie un procedeu tehnic oarecare (metoda individuală). O metodă, în sensul adevărat al cuvântului, trebuie să fie determinată de însuși obiectul cercetării științifice, să corespundă legilor acestuia. Între diversele trepte metodologice – generală, particulară, individuală – se stabilesc raporturi complexe, în cadrul cărora se pot distinge aspecte caracteristice legăturii dintre general și particular, dintre parte și întreg, dintre proces și moment etc.

În viziunea profesorilor Radu Motica și Gheorghe Mihai, constituirea metodologiei juridice este legată de metodologia generală, ca știință despre metode, având statutul de metodologie a unei științe particulare, știința juridică. În acest sens, „*metodologia privește principiile care orientează cunoașterea științifică, operațiile, procedeele, tehnicile acestei cunoașteri. Prin consecință, metodologia juridică se referă la principiile cunoașterii științifice a fenomenului social al dreptului, la operațiile, procedeele, tehnicile acestei cunoașteri*”².

O bună cunoaștere, explicare și interpretare a dreptului (a fenomenului juridic) reclamă o metodologie corespunzătoare, în baza căreia să se realizeze o înțelegere științifică a mecanismului acțiunii sociale a dreptului, a funcțiilor lui, a esenței conținutului și formei sale, a legăturilor sale multiple cu societatea.

¹ N. Popa, Teoria generală a dreptului, Ed. Actami, București, 1994, p. 21.

² R.I. Motica, Gh. Mihai, Teoria generală a dreptului, Ed. All Beck, București, 2001, p. 24.

Așadar, arătăm că prin **metode** înțelegem un ansamblu de operații intelectuale (ce pot consta în principii, norme) care sunt folosite pentru atingerea unuia sau a mai multor obiective privind cunoașterea unui fenomen. În acest scop, pot fi folosite și anumite procedee tehnice, care sunt unelte auxiliare ale metodelor și nu trebuie confundate cu acestea.

Studiul metodelor de cercetare în domeniul științelor juridice, al valorii lor euristice pentru descoperirea unor cunoștințe noi revine teoriei dreptului. Aceasta nu elimină însă posibilitatea ca și celelalte ramuri ale științei dreptului să contribuie la perfecționarea metodologiei juridice în domeniul lor de investigație.

Preocupări de definire a metodologiei juridice și de analiză a metodelor cercetării științifice a dreptului sunt prezente în literatura juridică. Așa cum s-a reținut într-un număr de lucrări¹, metodologia juridică poate să apară ca o știință despre știința dreptului, care dezvăluie aspecte dintre cele mai importante și pasionante, cum ar fi: modul cum lucrează omul de știință, regulile științei dreptului, caracterul său.

În dreptul românesc, unul dintre juriștii de seamă ai secolului al XX-lea, Mircea Manolescu, a definit metodologia juridică

¹ T. Ionașcu, E.A. Barasch, Contribuții la studiul metodei de cercetare științifică în domeniul dreptului, în Studii și cercetări juridice nr. 2/1965; N. Popa, op. cit.; N. Popa, A. Răducanu, Quelques considerations sur la notion de la méthodologie juridique, în Analele Universității București, seria Drept, nr. 2/1983; A.M. Naschitz, Tehnica legislativă și metodologia în drept, în Studii și cercetări juridice nr. 1/1968; M. Manolescu, Știința dreptului și artele juridice, Ed. Continent XXI, București, 1993; S. Popescu, D. Iliescu, Problemele actuale ale metodologiei juridice, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979; I. Ceterchi, I. Craiovan, Introducere în teoria generală a dreptului, Ed. All, București, 1993; I. Craiovan, Metodologie juridică, Ed. Universul Juridic, București, 2005.

drept „acea disciplină care se preocupă de problemele logice, de problemele aflării adevărului în știința dreptului”¹. Tot el arăta că „este nevoie să facem distincția dintre logica juridică și logica judiciară, fiindcă mai sunt unii care manifestă o nedumerire, pentru terminologia de «juridic» opus cu «judiciar», deși fiecare înțelege că «juridic» este în legătură cu dreptul, iar «judiciar» este în legătură cu litigiul. Pe baza aceleiași distincții, se vorbește de logica juridică și de logica judiciară”².

Profesorul Nicolae Popa arată că „metodologia juridică reprezintă un sistem al acelor factori de relativă invarianță într-un număr suficient de mare de metode, factori ce au ca obiect raporturile, legăturile, relațiile ce se stabilesc între diferite metode în procesul cunoașterii fenomenului juridic”³. Factorii de relativă invarianță într-un număr suficient de mare de metode sunt, în acest caz, principiile, normele sau criteriile metodologice, ele formând conținutul metodologiei juridice.

Raporturile, legăturile, relațiile ce se stabilesc între diferitele metode, fie înainte, fie în timpul, fie după încheierea actului de cercetare științifică, alcătuiesc **obiectul metodologiei juridice**. Acest obiect nu îl formează deci metodele în sine, ci raporturile multiple dintre acestea.

Întrucât metodele diferă ca grad de abstractizare, ca arie de aplicare, ca grad al preciziei pe care o pot oferi cercetării științifice, se justifică dezvoltarea unei metodologii juridice, ca un ansamblu de norme de selectare, de cooperare și apreciere a avantajelor și, eventual, a dezavantajului aplicării diverselor metode. De remarcat este și faptul că analiza sistemului metodelor de cercetare a fenomenului juridic nu se vrea în niciun fel

¹ M. Manolescu, *Știința dreptului ...*, p. 28.

² *Ibidem*.

³ N. Popa, A. Răducanu, *op. cit.*, p. 34.

un „**clasament valoric**”, în sensul că nu poate fi absolutizată valoarea uneia în raport cu alta. Totodată, trebuie combătut extremismul metodologic. Se impune o strânsă colaborare, o combinare a metodelor de cercetare, întrucât fiecare are vocația de a sesiza universalul.

Alți autori, în plan internațional, precum Ihering, Stammler, Schwinge ori Sauer, susțin că metodologia privește principiile care orientează cunoașterea științifică, operațiile, procedeele, tehnicile acestei cunoașteri.

Încercând să identificăm conținutul disciplinei „metodologie juridică”, putem spune că ea cuprinde patru mari componente: **logica juridică**, **logica judiciară**, **tehnica juridică** și **artele juridice**.

Logica juridică o putem defini ca parte a metodologiei juridice care se ocupă cu sursele, adică un mod de gândire, logic prin excelență, care se ocupă de instituirea juridicului. Logica juridică este o disciplină precisă prin obiectul ei de reglementare și utilă prin rezultatele sale. Prin logică juridică înțelegem teoria surselor sau ideea de sursă a dreptului. În cadrul logicii juridice sunt cuprinse mitologia sau **ideile**, sociologia juridică sau **datele** și nomologia sau **construcțiile**.

Logica judiciară are în vedere modul de interpretare și de punere în aplicare a normei juridice. Logica judiciară trebuie să existe la orice practician al dreptului, fie că este avocat, procuror sau judecător.

Artele juridice reprezintă aspectul practic al științei dreptului. Ele sunt cele care privesc modul de formulare și interpretare a normelor juridice, dar și arta legiferării, a administrării și arta de a judeca. Artele juridice sunt de două feluri: a) fundamentale,

precum formularea și interpretarea juridică ori crearea normei și b) complexe, precum arta legiferării, arta administrării sau arta de a judeca.

Tehnica juridică este o activitate complexă de redactare și formulare a normelor juridice. Tehnica juridică are reguli clare, precise de care trebuie să se țină cont în redactarea normelor.

Capitolul al II-lea

Evoluția istorică și importanța metodologiei juridice

Preocupări pentru o disciplină privind metodologia juridică au început să apară pe la mijlocul secolului al XX-lea, când reputați juriști precum Ihering, Stammler, Schwinge, Sauer sau Manolescu au semnalat necesitatea și importanța unei asemenea discipline de studiu¹. Fiind de acord cu demersul întemeierii unei noi discipline, acești autori au susținut că metodologia juridică trebuie să se preocupe de definiția dreptului.

Întemeierea unei metodologii juridice ca disciplină autonomă era o problemă nouă la mijlocul secolului al XX-lea, în condițiile în care autorii menționați o semnalau doar ca necesitate și importanță.

Spre exemplu, Mircea Manolescu, într-o lucrare de la mijlocul secolului trecut în care trata problema științei dreptului și a artelor juridice, afirma că „(...) *genul preocupărilor din această lucrare este nou, fiindcă prin aceasta trebuie să înțelegem noutatea diferențierilor care pun accentul pe anumite laturi sau care desfășoară un anumit colț sau care proiectează fascicolul de lumină sub un anumit unghi. Materiile cele mai obișnuite și mai des tratate pot astfel că fie înnoite și în speță socotesc că în adevăr ele sînt noutatea preocupărilor. Ideile fundamentale, cât și multe idei de detaliu sînt originale. Astfel: nu e vorba de o carte*

¹ A se vedea M. Manolescu, O disciplină nouă: Metodologia juridică, în Revista Fundațiilor Regale, octombrie, 1944.

*de filozofia dreptului, nici de un manual tehnic. Este expunerea unui sistem de gândire în domeniul metodologiei științei și artelor juridice*¹.

În planul doctrinei străine, alți autori afirmau necesitatea unei noi științe a dreptului, cea a metodelor utilizate în drept. Astfel:

– R. von Ihering: *„Juriștii aplică mereu metode, ei sunt totuși conștienți de ele (...), știința dreptului cunoaște mult mai bine alte legi, decât pe ale sale proprii”*;

– R. Stammler (1913): *„Știința dreptului ar trebui să-și propună să câștige o mai mare claritate în direcția acestei cunoașteri de sine însăși”*;

– E. Schwinge (1930): *„Știința juridică actuală stă sub semnul luptei pentru metodă”*;

– W. Sauer (1940): *„Nu se poate crește nimic în știința dreptului, fără o preocupare de metodă de bază (...), metodele juridice nu au fost apucate de acolo de unde trebuie”*.

Metodologia juridică trebuie să se preocupe de definiția dreptului, ea trebuie înțeleasă ca disciplină autonomă.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, deși tema metodologiei juridice s-a regăsit în planul reflecției generale asupra dreptului – în materie fiind remarcabilă, de exemplu, lucrarea autorilor Sofia Popescu și Dragoș Iliescu² –, abordările exprese nu sunt numeroase. Din ce în ce mai des, în diferite contexte, în special în lucrările universitare, sunt schițate conceptele metodă – metodologie. Astfel, Ioan Ceterchi relevă rolul teoriei generale a dreptului, dar și a celorlalte ramuri ale științei dreptului în elaborarea și perfecționarea metodologiei juridice, în contextul căreia

¹ M. Manolescu, *Știința dreptului ...*, p. 18-19.

² S. Popescu, D. Iliescu, *op. cit.*

metodele de cercetare în drept „nu trebuie înțelese în mod izolat, ci în interdependența și complementaritatea lor. Folosindu-se, astfel, cercetarea științifică juridică, atât cea fundamentală, preponderent teoretică, cât și cea aplicativă, avem garanția obținerii unor rezultate valoroase și utile”¹.

Abordând rolul metodologic al teoriei generale a dreptului, profesorul Gheorghe Boboș semnaleză faptul că, în etapa actuală de dezvoltare a științelor juridice, asistăm la două tendințe: „pe de o parte, de diversificare – de particularizare, iar, pe de altă parte, un proces ce se desfășoară mai ales pe plan metodologic și care constă în egalizarea nivelului dezvoltării, a exactității metodelor folosite în științele juridice”².

Alți autori, precum Nicolae Popa, definesc metodologia juridică având în vedere sistemul acelor factori de relativă invarianță, conținând suficient de multe metode, factori ce au ca obiect raporturile, legăturile, relațiile ce se stabilesc între diferite metode în procesul cunoașterii fenomenului juridic. Ca sistem de principii de investigație fundamentate obiectiv, metodologia este inerentă înțelegerii științifice a mecanismului acțiunii sociale a dreptului, a funcțiilor lui, a esenței, a conținutului și a formelor sale, a legăturilor multiple cu societatea.

În concepția Sofiei Popescu, teoria generală a dreptului are o importantă funcție metodologică, de valorificare a demersului cognitiv, a științelor juridice, în cadrul și în sprijinul acțiunii sociale, de optimizare a metodologiilor juridice particulare, precum tehnica legislativă, interpretarea sau aplicarea dreptului.

Indisolubil legată de viziunea asupra dreptului, politicii și societății, de epoca istorică, de dimensiunea filosofică și axiolo-

¹ I. Ceterchi, I. Craiovan, op. cit., p. 13-14.

² Gh. Boboș, Teoria generală a dreptului, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996, p. 17-18.

gică a acesteia, metodologia juridică se configurează ca fiind un „ansamblu de norme de selecționare, coordonare și apreciere a avantajelor și dezavantajelor metodelor reprezentând procedeele necesare demersului științific în domeniul dreptului”¹.

Apariția metodologiei juridice este legată de metodologia generală, ca știință despre metode, având statutul de metodologie a unei științe particulare – știința juridică. Metodologia privește principiile care orientează cunoașterea științifică, operațiile, procedeele și tehnicile acestei cunoașteri. În consecință, **metodologia juridică reprezintă acea știință care se referă la principiile cunoașterii științifice a dreptului ca fenomen social, la operațiile, procedeele și tehnicile acestei cunoașteri.**

Fiind o știință socială, ea este în continuu proces de consolidare, dar și de transformare, deoarece orice știință socială își adaptează obiectul de cercetare societății. În acest sens, profesorul Ion Craiovan consideră că, „în anumite limite, lucrurile sunt și firești, în sensul că orice știință, la un moment dat, este provizorie și mereu aptă spre noi dezvoltări prin deschiderea spre filosofia epocii, spre marile orientări metodologice actuale, spre experiența științei și a spiritului științific al timpului istoric în care trăim, spre socialitatea și normativitatea contemporană”².

Pe plan internațional, metodologia juridică cunoaște o ramificare din ce în ce mai accentuată, astfel că, în momentul de față, vorbim despre o metodologie a cercetării științifice, o

¹ S. Popescu, D. Iliescu, op. cit., p. 5; S. Popescu, Cercetări de metodologie juridică, în sprijinul activității de elaborare a dreptului, în Studii de drept românesc nr. 1-2/1999, p. 8.

² I. Craiovan, op. cit., p. 19-20.

metodologie a elaborării actelor juridice, o metodologie a învățării etc.¹

Ponderea abordărilor metodologice ale științelor sociale este din ce în ce mai accentuată, obiectivul principal al acestor abordări fiind formarea tinerilor într-un cadru metodologic care să le permită orientarea într-un spațiu al pluralității ordinilor juridice manifestate la nivel global.

¹ În acest sens, a se vedea lucrările unor autori deja consacrați în domeniu, precum: *J.L. Bergel*, *Méthodologie juridique*, Ed. PUF, Paris, 2001; *D. Bonnet*, *L'essentiel de la méthodologie juridique*, Ed. Ellipses Marketing, Paris 2006; *F.J. Pansier*, *Méthodologie du droit*, 3e édition, Ed. Litec, Paris, 2002; *R. Romi*, *Méthodologie de la recherche en droit*, Ed. Litec, Paris, 2006; *Y. Tanguy*, *La recherche documentaire en droit*, Ed. PUF, Paris, 1991; *A. de Theux, I. Kovalovszky, N. Bernard*, *Précis de méthodologie juridique. Les sources documentaires du droit*, 2e édition, Publications des Facultés universitaires Saint Louis, Bruxelles, 2000; *F. Müller*, *Discours de la méthode juridique*, Ed. PUF, Paris, 1996.

Capitolul al III-lea

Metodele de cercetare ale științei juridice

Dreptul, ca știință, este prin natura lui social. Romanii spuneau că *ubi societas ibi ius*¹. Prin urmare, determinarea identității dreptului și a modului său de acțiune se va raporta totdeauna la celelalte sfere sociale și la sistemul social în ansamblu. Totodată, dreptul trebuie înțeles de către destinatarii săi. Înțelegerea dreptului va duce la o eficiență a statului din punct de vedere al impunerii normelor juridice în societate.

Iată cum se manifestă o normă juridică în stat din punct de vedere cognitiv, afectiv și volițional:

Analiza normei juridice din punct de vedere:			Efectul
Cognitiv	Afectiv	Volițional	
• Înțelegere	• Atracție (plăcere)	• Conformare	Eficiență mare
• Îndoială	• Neutralitate	• Acceptare	Eficiență redusă
• Neînțelegere	• Respingere	• Neconformare	Ineficiență

¹ Acolo unde există societate, există și drept.

Orice normă juridică ce nu va fi înțeleasă de către cetățeni va fi repudiată de către aceștia. Pentru înțelegerea corectă a unei norme, este nevoie și de o interpretare corectă a ei, atât de către cei care elaborează norma, cât și de către destinatarii ei.

Fenomenele sociale apărute spontan sau generate de alți factori necesită studierea lor de către diferite științe apărute sau existente la un moment în societatea noastră. Adoptând principiul din domeniul științelor fizice, că nimic nu se pierde, totul se transformă, dreptului, la rândul său, îi revine sarcina elucidării evoluției relațiilor și a realității sociale. Pentru aceasta, dreptul utilizează un șir de metode specifice lui ca știință juridică. Dar, pentru definirea completă, este nevoie nu numai de metodele tradiționale adoptate, ci și de cele întrebuințate de alte discipline de graniță ce au, într-o oarecare măsură, trăsături comune (istoria, politologia, psihologia, medicina, cibernetica etc.).

Dacă științele naturii au ca obiect de reglementare natura cu legea ei de existență și de manifestare, știința dreptului are ca obiect de reglementare normele juridice care orientează și definesc relații sociale.

Metodologia juridică poate să apară ca o știință despre știința dreptului care dezvăluie aspecte dintre cele mai importante și pasionante, cum ar fi: modul cum lucrează omul de știință, dar și artizanul dreptului, regulile științei dreptului, caracterul său.

Într-o exprimare plastică, Mircea Manolescu consideră că metodologia juridică ar fi „*sistemul care organizează legăturile dintre apele adânci – uneori liniștite, alteori tumultuoase – din diferite regnuri juridice*”. Spre deosebire de alte concepții, care consideră că metodologia juridică este, de fapt, filosofia dreptului în domeniul metodei, Mircea Manolescu susține existența unei metodologii juridice autonome, în sensul independenței de orice

concepție filozofică („fără a se subordona unei anumite icoane de lume și viață”)¹.

Ca și în orice alt domeniu, cercetarea științifică juridică se bazează pe folosirea unei metodologii, a unui ansamblu de metode și procedee cu ajutorul cărora are loc studierea dreptului în toată complexitatea sa. Metodele de cercetare în domeniul științelor sociale s-au dezvoltat și perfecționat și ele în contextul general al impulsului dat cunoașterii științifice de noua revoluție științifică contemporană, evidențiat mai ales prin folosirea noilor cuceriri ale informaticii și tehnicii de calcul.

Dacă natura operează spontan, gândirea, în mod special cea științifică, acționează pe bază metodică. Metoda apare, așadar, ca un mijloc eficace al gândirii. Modul în care cugetarea omenească se desfășoară reproduce pe cel al realității. Din momentul în care s-a stabilit că drumul către adevăr este mai prețios decât însăși stăpânirea lui, problema căilor pe care cugetarea le urmează și a mijloacelor pe care le folosește a devenit aproape chinuitoare.

Problema metodelor de cercetare în domeniul științelor sociale este deosebit de complexă în condițiile dezvoltării contemporane, a întrepătrunderii diferitelor științe, inclusiv a apariției așa-numitor discipline de graniță sau de intersecție. De aceea, pe lângă metodele specifice fiecărei ramuri de științe sociale sau ale naturii, astăzi se recurge la generalizarea și extinderea unor metode altădată proprii altor științe. În această ordine de idei, menționăm extinderea cercetărilor interdisciplinare cu folosirea, evident, și a unor metode complexe. Științele juridice nu au fost nici ele scutite de această orientare, deși, din păcate, în acest domeniu s-a făcut destul de puțin pentru cercetarea teoretică a noilor metodologii și, ca o consecință firească a acestei stări de

¹ N. Popa, op. cit., p. 22-23.